

Warszawa, dnia 22 stycznia 2001 r.

**Opinia prawna
w sprawie skargi konstytucyjnej (sygn. SK. 15/2000)
dotyczącej art. 228 § 1 Prawa spółdzielczego**

W skardze konstytucyjnej skierowanej do Trybunału Konstytucyjnego, pełnomocnik Pani A. W. wnosi o stwierdzenie niezgodności z art. 64 ust. 1 i 3 w związku z art. 21 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP artykułu 228 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 1995 r. Nr 54, poz. 288, z późn.zm.), w jego brzmieniu obowiązującym przed dniem 14 grudnia 1999 r.

Jak wynika z kserokopii załączonych dokumentów skarga została wniesiona po oddaleniu przez Sąd Najwyższy (wyrokiem z dnia 19 stycznia 2000 r., sygn. II CKN 688/98) kasacji od wyroku Sądu II instancji oddalającego apelację od wyroku Sądu I instancji oddalającego powództwo Skarżącej o uchylenie uchwały zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej w Bochni. Uchwała ta dotyczyła odmowy przyjęcia Pani Anny Wicher w poczet członków Spółdzielni, co w myśl obowiązujących ówczesnie przepisów Prawa spółdzielczego było nieodzownym warunkiem zachowania - odziedziczonego po zmarłym w dniu 5 grudnia 1995 r. ojcu - spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu. Art. 228 tej ustawy, w brzmieniu obowiązującym do dnia 13 grudnia 1999 r., stanowił bowiem:

„ § 1. W razie śmierci członka spadkobierca powinien, w terminie jednego roku od dnia otwarcia spadku, przedstawić stwierdzenie nabycia spadku, a jeżeli postępowanie sądowe o to stwierdzenie nie zostało zakończone w tym terminie, złożyć dowód jego wszczęcia. Jeżeli spadkobierców jest kilku, powinni oni ponadto, w terminie trzech miesięcy od dnia uprawomocnienia się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, wskazać spadkobiercę, któremu własnościowe prawo do lokalu przypadło w wyniku działu spadku, lub przedstawić dowód wszczęcia postępowania o dział spadku. W tym ostatnim wypadku wskazanie spadkobiercy powinno nastąpić w terminie trzech miesięcy od dnia zakończenia postępowania działowego.

§ 2. Spadkobierca nie będący członkiem spółdzielni powinien złożyć deklarację członkowską wraz ze stwierdzeniem nabycia spadku, a gdy spadkobierców jest kilku - wraz z dowodem, że przypadło mu własnościowe prawo do lokalu na mocy działu spadku.

§ 3. W razie niedopełnienia czynności przewidzianych w paragrafach poprzedzających lub odmowy przyjęcia spadkobiercy w poczet członków spółdzielni, prawo do lokalu wygasa.

§ 4. W razie śmierci jednego ze współmałżonków, którym wspólnie przysługiwało prawo do lokalu, oraz w wypadku zapisu prawa do lokalu przepisy paragrafów poprzedzających stosuje się odpowiednio”.

Skarżąca, będąca jedyną spadkobierczynią spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, dokonała czynności, o których mowa w cytowanych przepisach, nie zachowując jednak ustalonych tam terminów. Postanowienie sądu o stwierdzeniu nabycia spadku nosiło datę - 13 czerwca 1997 r. W związku z tym zarząd Spółdzielni odmówił przyjęcia Jej w poczet członków, co w świetle tych przepisów (§ 3) stanowiło przesłankę utraty odziedziczonego prawa.

Przypomnieć należy, że z wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich, przedmiotem oceny Trybunału Konstytucyjnego na gruncie przepisów Konstytucji wskazanych w skardze, był już przepis § 3 w wyżej cytowanym artykule. W dniu 25 lutego 1999 r. Trybunał orzekł, iż przepis ten jest niezgodny z art. 64 ust. 1 i 3 w związku z art. 21 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP oraz z art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (wyrok z 25.02.99,

sygn. K. 23/98, OTK ZU Nr 2(24)99, poz. 25). Z dniem opublikowania obwieszczenia Prezesa Trybunału - 24 września 1999 r. - niekonstytucyjny przepis utracił moc obowiązującą (Dz.U. Nr 77, poz. 874).

Jak można domniemywać z braku informacji w tej kwestii, Skarżąca nie skorzystała z możliwości żądania wznowienia postępowania po wejściu w życie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, o którym wyżej mowa, na podstawie art. 401¹ K.p.c.

W dniu 21 października 1999 r. Sejm ustawą zmieniającą (Dz.U. Nr 99, poz. 1151) znowelizował ustawę - Prawo spółdzielcze i uwzględniając m.in. konsekwencje wyroku TK, nadał nowe - następujące brzmienie artykułowi 228 tej ustawy: *„Jeżeli własnościowe prawo do lokalu przeszło na kilku spadkobierców, przepis art. 233 § 1 stosuje się odpowiednio”*. W ten sposób ustawodawca zniósł dotychczasowe wymogi, które spadkobierca własnościowego prawa do lokalu musiał spełnić aby nie utracić tego prawa.

Zauważyć należy, iż nieprzypadkowo przedmiotem zaskarżenia do Trybunału Konstytucyjnego dokonanego w 1998 r. przez Rzecznika Praw Obywatelskich był przepis § 3 w art. 228 ustawy - Prawo spółdzielcze. Przepis ten bowiem ustanawiał sankcję skuteczną w przypadku nie dokonania czynności określonych w paragrafach poprzedzających, w postaci wygaśnięcia odziedziczonego prawa do lokalu. Skutkowi działania właśnie tego przepisu, zarówno Rzecznik Praw Obywatelskich jak i Trybunał Konstytucyjny, przypisali naruszenie konstytucyjnych wzorców sformułowanych w art. 64 ust. 1 i 3 w związku z art. 21 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, statuujących prawo każdego do własności, innych praw majątkowych i dziedziczenia oraz zasadę ochrony tych praw, podlegającej ograniczeniu tylko w określonych konstytucyjnie okolicznościach i tylko w formach wskazanych w ustawie.

Nie zaskarżono natomiast i nie orzeczono niezgodności z Konstytucją przepisów § 1 i § 2 w tymże artykule, chociaż sądząc z uzasadnienia wyżej przywołanego wyroku, Trybunał Konstytucyjny dokonywał oceny konstytucyjności sankcji zawartej w § 3 w kontekście normatywnym obejmującym przepisy całego artykułu i w trakcie tej oceny krytycznie również odniósł się do treści paragrafów 1 i 2.

Trybunał stwierdził m.in.: *„Okoliczność, że spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, które dziedziczą spadkobiercy nie jest równoznaczne z członkostwem spółdzielni mieszkaniowej, rodzi sytuację prawną, w której po stronie spadkobiercy (spadkobierców) powstaje roszczenie dotyczące uzyskania członkostwa a więc takiego stanowiska prawnego, które prowadzi do zachowania własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu. Racjonalny ustawodawca przyznając prawo do dziedziczenia ograniczonych praw rzeczowych nie może jednocześnie tworzyć sytuacji prawnych, które uniemożliwiałyby ich zachowanie, bez konstytucyjnie uzasadnionych podstaw. (...). Fakt, że ustawodawca uzależnia przejście własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu od członkostwa oznacza, że ustawodawca przekazuje spółdzielni prawo do decydowania o tym, kto ma zostać członkiem spółdzielni. W takim stanie rzeczy obowiązkiem spółdzielni jest stworzenie takiego normatywnego układu odniesienia, który uczyni realnym odziedziczone spółdzielcze prawo do lokalu.”*

Skutku uniemożliwiającego zachowanie odziedziczonego spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu nie sposób jednakże łączyć z przepisami paragrafów 1 i 2 w art. 228 Prawa spółdzielczego. Wymienione w tych przepisach czynności zachowawcze, mające służyć uregulowaniu spraw majątkowych oraz organizacyjno-prawnych spółdzielni w stosunkowo krótkim okresie, ze szczególnym uwzględnieniem respektowania tzw. jednopodmiotowości spółdzielczego prawa do lokalu, wynikającego z przepisów omawianej ustawy, naruszają może w pewnym stopniu równowagę pozycji prawnej spadkobierców i spółdzielni, nie naruszają natomiast konstytucyjnego prawa własności i dziedziczenia. Czynności zachowawcze o podobnym charakterze wymieniał również art. 216 Prawa spółdzielczego odnoszący się do sytuacji po ustaniu małżeństwa osób, którym (lub jednemu z nich) przysługiwało spółdzielcze prawo do lokalu. Ze względu jednak na to, że artykuł ten nie przewidywał tak drastycznej sankcji jak zawarta w art. 228 § 3, nie był on (w doktrynie, w literaturze) poddawany krytyce w aspekcie naruszenia Konstytucji. Również Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu powoływanego wyżej wyroku zauważył: *„Brak poszanowania praw spadkobierców jest szczególnie widoczny przy porównaniu przepisu art. 228 § 3 z przepisem art. 216 ustawy - Prawo spółdzielcze, który służyć ma podobnemu celowi, zmierza bowiem do uzyskania informacji o tym, do kogo należy prawo do lokalu. Nie przewiduje jednak tak rygorystycznej regulacji, nakłada bowiem na spółdzielnię obowiązek wyznaczenia*

dodatkowego terminu, a wygaśnięcie prawa następuje wskutek podjętej uchwały (a nie ex lege), podlegającej kontroli sądowej”.

Z powyższych względów nie jest uzasadniony wniosek Skarżącej o uznanie art. 228 ust. 1 ustawy - Prawo spółdzielcze, w jego brzmieniu obowiązującym do dnia 13 grudnia 1999 r. za niezgodny z art. 64 ust. 1 i 3 w związku z art. 21 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Opiniowana skarga zawiera również uchybienia formalne. Zgodnie z dyspozycją 79 ust. 1 Konstytucji RP, zasady wnoszenia skarg do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy, na podstawie której sąd orzekł o konstytucyjnych prawach osoby skarżącej, określa ustawa. Jak stanowi art. 47 ust. 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. Nr 102, poz. 643, z późn.zm.), skarga poza wymaganiami dotyczącymi pisma procesowego powinna zawierać m.in.:

1) dokładne określenie ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach albo obowiązkach określonych w Konstytucji i w stosunku do którego skarżący domaga się stwierdzenia niezgodności z Konstytucją,

2) wskazanie, jakie konstytucyjne wolności lub prawa i w jaki sposób - zdaniem skarżącego - zostały naruszone.

Pełnomocnik Skarżącej wskazuje art. 228 § 1 ustawy - Prawo spółdzielcze, w jego brzmieniu obowiązującym do dnia 13 grudnia 1999 r., jako podstawę orzeczeń sądowych w przedmiotowej sprawie, zarzucając mu niezgodność z art. 64 ust. 1 i ust. 3 w związku z art. 21 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Tymczasem w uzasadnieniach kolejnych wyroków, których kserokopie przedstawiono, przywołuje się wprawdzie terminy określone w § 1, ale zawsze w merytorycznym związku z § 3. Treść sankcji zawartej w § 3, decyduje o prekluzyjnym charakterze tych terminów oraz o utracie odziedziczonego prawa. Podstawą zaskarżenia powinna więc być albo cała norma prawna zawarta w artykule 228 Prawa spółdzielczego albo § 3 zawierający sankcję. Niekonstytucyjność § 3 została już jednak orzeczona (*res iudicata*).

W skardze nie wskazano, jakie konstytucyjne prawa i wolności wskutek działania zaskarżonego przepisu zostały naruszone i w jaki sposób. Stwierdzenie w

ostatnim akapicie uzasadnienia skargi, że „*W świetle powołanych (...) przepisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej artykuł 228 § 1 prawa spółdzielczego nie może spadkobiercy pozbawiać własnościowego prawa do mieszkania spółdzielczego jedynie dlatego, że uchybił terminowi określonemu w tym artykule*”, jest zbyt lakoniczne i (moim zdaniem) błędne.

Sporządziła: Wanda Wojnowska-Ciodyk